

УДК 94:371.83

Тетяна Луговська

ОРГАНІЗАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТСЬКОГО ТОВАРИСТВА "ДРУГ" У ЛЬВОВІ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

У статті висвітлюється діяльність русофільського об'єднання студентів Львова "Друг" у міжвоєнний період. Характеризується співпраця з російськими організаціями Польщі, Росії, наголошується на різноманітних заходах, культурно-просвітницькій та фінансово-господарській діяльності.

Ключові слова: "Друг", москвофільство, русофільство, освітньо-культурна діяльність, студентське товариство.

Актуальність публікації полягає у тому, що у громадсько-політичному житті Західної України вагомий вплив мали організації галицьких русофілів. Це, зокрема, такі культурно-просвітницькі організації, як Руський інститут "Народний дім" у Львові, Львівський Ставропігійський Інститут, "Товариство імені М. Качковського", Товариство "Руських дам".

Серед молодіжних організацій досить активно діяло і співпрацювало з іншими русофільськими об'єднаннями студентське товариство "Друг" у Львові.

Мета статті – дослідити організаційну діяльність студентського товариства "Друг" у Львові у міжвоєнний період.

Завдання статті – висвітлити діяльність товариства "Друг" у Львові; охарактеризувати його співпрацю з іншими організаціями; простежити вплив на громадське, культурне, просвітницьке життя Львова; проаналізувати внесок у підтримку російських студентів.

Хронологічні рамки дослідження – міжвоєнний період діяльності товариства.

Територіальні межі статті обмежуються м. Львовом – осередком найактивнішої діяльності товариства.

Основу джерельної бази статті складають матеріали Центрального державного історичного архіву у Львові (ЦДІАЛ України) [3; 5–7; 10–11; 14], Державного архіву Львівської області [9].

Про діяльність та організацію товариства існує незначна кількість опублікованих джерел інформації. В основному це недостатньо вивчені або взагалі не опрацьовані архівні матеріали ЦДІАЛ України фонд 506 "Діяльність товариства російських студентів "Друг" у Львові (1894–1939 рр.)."

Обмеженою є історіографія питання. Це лише окремі наукові публікації, у яких згадується студентська організація "Друг" у Львові [1; 8], а також один з параграфів дисертації Л. Матюшко [2].

Наукова новизна статті полягає в тому, що дотепер ретельного аналізу характеру та особливостей діяльності студентського об'єднання "Друг" у Львові в українській історіографії практично не здійснювалося.

Свої витоки молодіжна організація вбачала у львівському "Академічному гуртку", створеному у 1871 році, який проіснував до 1894 року і був закритий. На його місці виникло товариство російських студентів "Друг" згідно з розпорядженням Галицького намісництва у Львові від 30 листопада 1894 р. [3, арк. 3]. Воно об'єднувало у своїх лавах студентів російської національності львівських навчальних закладів університету, ветеринарної академії та політехнічного інституту, пізніше і вищої торгівельної школи [3, арк. 4].

З початком Першої світової війни діяльність товариства була призупинена австро-угорською владою. Майже усі члени товариства, як і члени інших проросійських інституцій, звинувачувалися у державній зраді, арештовувалися і разом з їх родинами вивозилися до Талергофу та Терезину [4].

Молодіжний рух у Львові почав відроджуватись у 1922 р., але тільки весною 1924 р. вдалось закріпити його організаційно. Студентське товариство "Друг" об'єднало усіх тих, хто сповідував ідею єдності "руського народу". Завданням вбачалось підготувати інтелігенцію, яка зміцнить національну самосвідомість селян і збереже від денационалізації [5, арк. 4].

У 1922 році студенти університету імені Яна Казимира у Львові підняли питання про поновлення діяльності довоєнного товариства "Друг". Один з ініціаторів цієї ідеї – Р. Луцик планував провести збори представників галицько-руської студентської молоді у приміщенні літературно-драматичного товариства "Муза" [5, арк. 3]. Чи відбулась ця зустріч, поки нема підтвердження. На сумніви щодо цього вказують запрошення, розіслані влітку 1922 року. У тексті якого повідомлялося про те, що російське студентство у Галичині досі не організоване, упродовж восьми років не виявляє ознак діяльності студентське товариство "Друг", яке до Першої світової війни було центром молодіжного життя. У Львові відсутній студентський осередок, гуртожиток, які

існували до війни. Все це "оновити є крайньою необхідністю. Крім цього є багато інших питань, в яких руське студентство має зайняти певну позицію. Питання вступу руських студентів у польський університет у Львові, ставлення руських до утворення українських університетських курсів – все це питання першочергової важливості. Це змушує скликати збори на 20 вересня 1922 р. у приміщенні товариства ім. М. Качковського" [5, арк. 3 зв.]. Мабуть, щось завадило молоді і цього разу зібратися, бо архіви зберегли протокол зборів ініціативної групи студентів тільки від 22 листопада 1922 р. Тоді на них були присутніми 35 студентів і студенток львівських навчальних закладів. Збори вів і зачитав доповідь про життя львівських студентів-росіян у 1921–1922 рр. Г. Чемерис. Після обговорення стану справ обрано правління у складі семи осіб для підготовки статуту майбутньої молодіжної організації [6, арк. 4].

Загальні збори відновленого товариства російської студентської молоді "Друг" відбулися 12 червня 1923 р. у присутності 40 осіб. З доповіддю про історію та завдання організації виступив К. Труш [5, арк. 4–5]. У 1924 р. затверджено статут товариства [7, арк. 1–6].

На кінець 1924–1925 навчального року львівський "Друг" налічував 156 осіб. Серед них 54 – студенти політехніки, університетська молодь була представлена 38 слухачами філософського і 32 з юридичного факультету. З медичної академії до товариства входило 27 студентів і 5 майбутніх ветеринарів. Крім них, до товариства входило 15 молодих осіб – колишніх студентів російських навчальних закладів, яким польська влада не тільки не зарахувала розпочате університетське навчання, але й не визнала атестат про середню освіту. Скасування такого дискримінаційного ставлення влади до них стало одним із завдань "Друга". У боротьбі за свої права вони знаходили підтримку з боку русофільських організацій. У Народній раді Руської народної організації "Друг" мав двох своїх представників, один засідав у правлінні "Товариства ім. М. Качковського" [8, с. 314].

До 1926 року товариство підтримувало партію Народної волі, проте після задекларованого нею переходу на проукраїнські позиції і підтримку виключно українського національного руху, воно висловило свою підтримку Руській селянській організації. Така підтримка полягала у проведенні передвиборчої агітації за москвофільських кандидатів до сейму та сенату, вступі до цієї партії, організації культурно-просвітніх заходів з метою пропаганди москвофільських ідей тощо [8, с. 315].

Хоча більшість русофільських товариств не були пов'язані з активною політикою і в розгорнутій анкеті про мету своєї діяльності вказували культурно-освітню діяльність, за ними здійснювався відповідний контроль з боку держави. У Державному архіві Львівської області зберігся документ, у якому відзначено, що в 1927 році товариство "Друг" з невідомих причин не надало своїх анкетних даних до відповідного підрозділу поліції, як це зробили інші (русофільські, українські, польські, єврейські та ін.) самодіяльні об'єднання Львова [6, арк. 14].

Адміністративно "Друг" підпорядковувався сенату університету імені Яна Казимира у Львові, який призначав куратора. Останній контролював фінансово-господарську роботу, успішність, політичну активність членів. Товариство субсидювалося сенатом університету, львівською владою, періодично – Народним Домом у Львові, Ставропільським інститутом, Товариством ім. М. Качковського. Зокрема, у травні 1928 року від університету імені Яна Казимира отримано 200 злотих [10, арк. 34].

Товариство надавало моральну і матеріальну допомогу своїм членам для отримання вищої освіти. До компетенції товариства входило: утримання відповідних приміщень, гуртожитку, їдальні, бібліотеки, читальні, видання журналів, проведення наукових та літературних лекцій та бесід, музично-декламаційних зборів, створення наукових та профільних гуртків, надання позик членам [6, арк. 55].

Члени товариства поділялися на звичайних, надзвичайних, почесних та підтримуючих матеріально товариство [6, арк. 24].

Звичайним членом товариства міг стати студент або вільний слухач одного з відділів університету російської національності; надзвичайним – асистенти відділів університету; почесним – професори і доценти, які зробили значний внесок у розвиток товариства [6, арк. 25].

Керівними органами товариства були загальні збори, управа, ревізійна комісія, товариський суд, прокурор товариства.

Згідно зі статутом, загальні збори скликалися щорічно, позачергово за потребою. Усі члени товариства, крім звичайних, мали право дорадчого голосу. На загальних зборах обирались члени управи, ревізійної комісії, товариського суду, а також прокурор та його заступники. Управа товариства обирала президію, яка складалась з голови, двох заступників, секретаря і скарбника, трьох членів управи та двох їх заступників [6, арк. 4].

Управа надавала матеріальну допомогу членам у вигляді позик, а також право користування студентським гуртожитком імені А. Ясеницького. Середня сума позик складала 25 злотих, у 1928

році плата за проживання в гуртожитку складала 3 злотих щомісячно з членів товариства і 4 злотих на місяць з нечленів товариства "Друг" [11, арк. 102].

Фінанси товариства складались з постійного, оборотного фондів та службового інвентарю. До оборотного фонду відносились: членські внески; добровільні пожертвування, дотації; прибутки з підприємств, повернені позики; надзвичайні оплати, накладені на членів загальними зборами [6, арк. 5].

При товаристві існувала бібліотека, читальня, їдальня, курси літературної мови. Наприклад, у травні 1929 року товариство виплатило за уроки російської мови С. Бендасюку 40 злотих [11, арк. 6]. "Друг" опікувався будинком студентської молоді. До його структурних підрозділів належали видавнича комісія та з влаштування вечорів; гуртки: юридичний, філософський, музикантів, студентської академії ветеринарної медицини, студентів вищої комерційної академії, любителів історії та словесності, літній табір та хор товариства [6, арк. 6].

Упродовж 1924–1928 рр. товариство налічувало 105 членів (у тому числі 8 жінок), у 1927–1928 рр. – 206 (з них 24 жінки) [11, арк. 133].

Товариство співпрацювало з усіма російськими студентськими організаціями Польщі, а також студентськими організаціями Чехо-Словаччини, Прибалтики; проводило спільні з'їзди, конференції, організувало екскурсії, вело активне листування.

Товариство налагодило зв'язки з громадами російських емігрантів у Польщі. Завдяки співпраці з російською еміграцією відбулися певні еволюційні зміни в ідейно-політичних поглядах русофілів порівняно з довоєнним періодом. У зв'язку з цим можна погодитися з дослідниками [1, с. 224–225], які вважають недоречним використання терміну "москвофільство" в історії цього ідеологічного руху в Галичині у міжвоєнний період. Історія "москвофільства" обмежувалася в українській історіографії закінченням Першої світової війни [12–13].

Сучасні українські історики у своїх дослідженнях аналізують продовження діяльності прихильників загальноруської ідеї єднання слов'янських народів на теренах Галичини у міжвоєнний період. У зв'язку з цим використання терміну "москвофільство" до вказаного історичного періоду видається менш доречним [2]. Основна причина в тому, що Росія, перебуваючи під владою більшовиків, не могла вже бути тим орієнтиром, до якого прагнули православні Галичини, Буковини, Закарпаття і Лемківщини. Тому в основу їх діяльності в 20–30-ті роки ХХ століття лягла інша теза – єднання руських народів навколо своєї віри [1, с. 225]. В зв'язку з цим відбулися еволюційні зміни в ідеології русофільства в цілому і в діяльності товариства "Друг", зокрема.

У 1927 р. очільники львівського російського студентства сформулювали свої найближчі завдання. Передусім вони із захопленням зауважували, що "как разнообразен наш состав! Среди нас есть и эмигранты, и "местные" – так или иначе связанные с территорией Польши; среди "местных" есть уроженцы бывшей России – и есть галичане" [14, арк. 7]. У зв'язку з такими корекціями і завдання перед групами студентів були різні. "Эмигранты – перелётные птицы. При первом же теплом дуновении они сорвутся и шумно полетят на восток, – а за ними потянется длинная вереница "местных", не способных сжиться с условиями здешней действительности. Там, за рубежом, они будут радостно встречены: ведь восстановление страны потребует огромного прилива культурных сил. И останутся здесь лишь те, кто слишком связан с местной территорией или слишком отчетливо сознает историческую ответственность, падающую на нас – местных" [14, арк. 7].

Одним із напрямків діяльності товариства визначався як спротив не тільки полонізації, а головно – українізації та білорусизації. "...Если дела пойдут и впредь тем же путём, то не далёк день, когда культурная инициатива на "кресах", по инерции удерживающаяся в руках остатков русской интеллигенции, будет вырвана из этих рук дружным напором более многочисленной украинско-белорусской интеллигенцией, не имеющей культурно-исторических традиций, но сильной своим волевым импульсом" [14, арк. 8].

У 1930 р. з львів'янами зв'язався голова Центрального комітету із забезпечення вищої освіти російському юнацтву за кордоном Михайло Федоров. У своєму листі він інформував їх про те, що уряди Чехословаччини і Бельгії скоротили фінансування проектів допомоги російській молоді з вступу у вищі навчальні заклади. Він просив колег розпочати збір коштів до спеціального фонду. Ця справа затяглася, позаяк львів'яни самі переживали не найкращі часи. Зрештою після декількох письмових нагадувань і неприємних інцидентів у Париж скерували грошовий переказ на 41 злотий і 75 грошей [14, арк. 9].

Крім листа про збір коштів у Львів надійшов "Заклик до 13-ї ганебної річниці закабалення Росії комуністичним Інтернаціоналом": "Чего мы – свободные русские люди, живущие за границами великой камеры пыток СССР, просим у мирового общественного мнения для нашей Родины, для нашего замученного народа? Просим одного: не мешайте тяжкой борьбе русского народа с поработителями коммунистами. Не мешайте вашей поддержкой укреплению советской власти,

вашими союзами, юридическими признаниями, кредитами... изолируйте их мировым бойкотом" [14, арк. 9–10].

Оскільки за характером своєї діяльності товариство перебувало на антирадянських позиціях, зокрема, проводилась пропаганда підготовки кадрів до війни проти СРСР, то зі вступом Червоної армії у Західну Україну в 1939 році діяльність товариства була припинена [8, с. 310].

Отже, студентське товариство "Друг" у Львові, як найбільш впливове молодіжне об'єднання активно співпрацювало з іншими русофільськими організаціями Львова, Польщі та інших країн, провадило різноманітні заходи, вело активну культурно просвітницьку, фінансово-господарську, ідеологічну, агітаційну, видавничу, допомогуву та інші види діяльності.

Список використаних джерел

1.Ткачов С. Історіографічний огляд вивчення життя російської громади у міжвоєнній Польщі / С. Ткачов // Україна-Європа-Світ. – Вип. 4: Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини / Гол. ред. Л.М.Алексієвцев. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В.Гнатюка, 2010. – С. 221–227. 2.Матюшко Л. І. Галицьке москвофільство міжвоєнного періоду: автореф. дис. канд. істор. наук / Матюшко Людмила Іванівна.– Львів, 2007. – 22 с. 3. Центральний державний історичний архів України у Львові (ЦДАІЛ України), ф. 506, оп. 1, спр.1, 12 арк. 4. Алфавитный указатель жертв австро-мадьярского террора во время первой мировой войны 1914–1918 гг. на областях Галицкой и Буковинской Руси с биографическими и библиографическими данными. Третья значительно пополненная редакция. Посвящается 50-летней годовщине Талергофской трагедии Прикарпатской руси. Составил Р.Д.Мирович. – Львов, 1971 // Интернет ресурс. Режим доступа: http://talergof.org.ua/alfavitnyi_ukazatel-pred.html. 5. ЦДАІЛ України, ф. 506, оп. 1, спр. 2, 7 арк. 6. ЦДАІЛ України, ф. 506, оп. 1, спр. 3, 58 арк. 7. ЦДАІЛ України, ф. 506с, оп. 1, спр. 2, 10 арк. 8. Матюшко Л. Діяльність москвофільського студентського товариства "Друг" у міжвоєнний період / Л. Матюшко // Шляхами історії. Науковий збірник історичного факультету ЛНУ ім. І.Франка на пошану професора Костянтина Кондратюка / [Упорядник Олексій Сухий]. – Львів: Видавництво "Піраміда", 2004. – С. 310–322. 9. Державний архів Львівської області, ф. 110, оп. 4, спр. 114, 46 арк. 10. ЦДАІЛ України, ф. 506, оп. 1, спр.15, 64 арк. 11. ЦДАІЛ України, ф. 506т, оп. 1, спр. 16, 149 арк. 12. Москвофільство: документи і матеріали [Вступна стаття, коментарі та добірка документів Сухого О.] – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І.Франка, 2001. – 236 с. 13. Макарчук С. Москвофільство: витоки та еволюція ідеї (середина XIX ст. – 1914) / С. Макарчук // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 1997. – Вип. 32. – С. 82–98. 14. ЦДАІЛ України, ф. 506, оп. 1, спр. 76, 97 арк.

Татьяна Луговская

ОРГАНИЗАЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ СТУДЕНЧЕСКОГО ОБЩЕСТВА "ДРУГ" ВО ЛЬВОВЕ В МЕЖДУВОЕННЫЙ ПЕРИОД

В статье освещена деятельность русофильского объединения студентов Львова "Друг" в междувоенный период. Исследована часть архивных материалов и научных публикаций которые составляют основу историографии указанной темы.

Ключевые слова: "Друг", москвофильство, русофильство, культурно – просветительная деятельность, студенческое общество.

Tatiana Lugovska

ORGANIZATIONAL ACTIVITY OF STUDENT SOCIETY "FRIEND" IN LVOV ON 1922–1939

In the article analyzes rusofil'skogo students society "Friend" of Lvov on a 1922–1939. Research which make part of the archived materials and scientific publications as a basis of this theme.

Key words: "Friend", moskvofil'stvo, rusofil'stvo, cultural and educational activity, student society.